

die een echte ruggengraat hebben, met wervels rond de chorda, en echte kaken. De eerste echte gewervelde dieren zijn de kraakbeenvissen, zoals de machtige mantaroggen die gracieus door het water zweven. En de gevreesde haaien met hun krachtige kaken, volgezet met achter elkaar geplaatste reeksen van vlijmscherpe tanden. Daarna ontwikkelen zich de beenvissen, waarvan er vele soorten rondzwemmen in bijna alle wateren van de aarde. Daaronder horen de stekelbaarsjes in de sloten, maar ook de felle barracuda's die in groepen niet bang zijn. Vissen bewonen de wateren van de aarde. Erosie en verwerking schep- pen stranden.

Dieren met vier poten

Uit de eerste vissen ontwikkelen zich de vierpotigen, die via de oevers van de wateren met hun vinnen het water uitkruipen, de stranden op. Daarbij veranderen hun vinnen in poten. Het is een indrukwekkende metamorfose, mogelijk gemaakt door de kracht van het leven. Alle vierpotigen hebben vier poten om over land te kunnen lopen. De eerste vierpotigen die uit het water komen zijn de kikkers en salamanders, waarvan sommige prachtig gekleurd zijn. Kikkers en salamanders kunnen wel op het land leven, maar moeten hun eieren in het water leggen en zij leiden daarom een dubbelleven: een leven op het land en een leven in het water. Dit zijn de amfibieën, die, net als alle eerder genoemde dieren, slechts in reflexen kunnen leven en geen bewustzijn hebben. Dit zal drastisch veranderen in het vervolg van de dierlijke ontwikkelingen. Na de amfibieën komen namelijk de reptielen, die eieren kunnen leggen in de grond op het land, omdat deze eieren worden beschermd door een lederen schaal. Om het steeds ingewikkelder lichaam

te kunnen aansturen, met name voor de kaken en voor het lopen over land, ontwikkelt ook het centrale zenuwstelsel zich steeds verder. Bij de lancetvisjes, lampreien en amfibieën zijn slechts de oerhersenen aanwezig. Deze zullen in grote lijnen niet meer veranderen gedurende de verdere ontwikkelingen van de gewervelde dieren. Er komt alleen nog maar één nieuwe structuur bij.

Emoties en bewustzijn

Dan gebeurt het, 250 miljoen jaar geleden, dat de reptielen, dankzij het ontstaan van een nieuwe hersenschors (de neocortex), een kijk op de wereld beginnen te ontwikkelen die nog niet eerder heeft bestaan. De reptielen zorgen voor hun nakomelingen en houden de omgeving van hun eieren in de gaten om onverlaten eiereters tegen te houden. Hiermee ontstaat de eerste emotie, die van angst en agressie, maar ook die van rust, besloten in het diepst van de hersenen. Reptielen hebben daarmee voor het eerst in de evolutie een bewustzijn. Het is een nog klein bewustzijn, maar het is er al wel. Dit bewustzijn houdt ook in een vermogen tot leren. Er zijn vele soorten reptielen, zowel uitgestorven als in onze tijd nog levend, en van zeer klein tot reusachtig groot. Deze laatste zijn de dinosauriërs. En onder de meest reusachtige reptielen zijn vervaarlijke dieren die hun emoties van angst en agressie ontplooiën tot enorme proporties en een intelligentie krijgen bovendien. Ze vormen zo een gevaar voor vele andere dieren. Hun intelligentie en hun emoties zijn gehuisvest in hun hersenen. Uit de reptielen komen twee soorten van dieren voort, beide met warm bloed. De eerste soort zijn de vogels, die de lucht bevolken, de tweede soort zijn de zoogdieren, die als laatste worden gevormd. De eerste zoogdieren lijken op muizen,

zij leven op het land. Vogels en zoogdieren zijn nog niet ten volle ontwikkeld.

Een ramp

De reptielen en dinosauriërs heersen over de aarde. Dan, op dit punt van de evolutie beland, vindt een geweldige ramp plaats die de hele aarde op gruwelijke wijze verstoort. Een enorme meteor vliegt recht op de aarde af en botst met een ongelooflijke vaart tegen de aarde aan, op een plaats waar land en water bijeenkomen. De zwaartekracht wil haar krachten laten blijken. Een schok gaat door de aarde en een vloedgolf overspoelt al het land. Grote stof- en dampwolken verduisteren jarenlang de hemel, het zonlicht kan de aarde niet meer bereiken. De aarde wordt koud en alle dinosauriërs sterven. Er blijft er niet één over. Alleen een aantal dieren in het water en de kleine dieren, zoals de warmbloedige vogels en zoogdieren overleven de ramp. Het is dan 63 miljoen jaar geleden.

Zoogdieren met groeiend bewustzijn

De dinosauriërs sterven helemaal uit, waardoor de vogels en zoogdieren alle genetische vrijheden krijgen om zich te ontwikkelen tot vele soorten, de ene soort nog mooier dan de andere, of sterker gespecialiseerd in het aanboren van specifieke voedselbronnen. De vogels maken de wereld mooi door hun prachtige kleuren en hun lieflijk gezang. Zij leven in vrijheid en komen in de grootste verscheidenheid voor. Hun bescherming van de eieren en van de jonge vogels die uit die eieren komen, komt voort uit eenzelfde emotie als bij de reptielen. Uit de kleine zoogdieren ontwikkelen zich grote zoogdieren, waarvan er nu vele soorten over de aarde lopen. Met uiteenlopende vormen zoals het vogelbekdier, de mol die onder de grond leeft

en de gordeldieren. Daarnaast de opperdieren, waar de mensapen toe behoren, eekhoorns, de olifant, de leeuw en de giraffe, die met kop en schouder boven alle dieren uitsteekt. Sommige soorten hebben zich weer aangepast aan het leven in het water. Dit zijn de befaamde walvissen en dolfinen. Zoogdieren dragen hun vrucht in de buik, de emoties die nodig zijn voor bescherming en opvoeding van hun nakomelingen zijn nog verder en verfijnder ontwikkeld dan bij de reptielen. Geen groep van dieren heeft een zo sterk bewustzijn als zoogdieren, en binnen de zoogdieren hebben de olifant, de leeuw, de dolfin, de orang oetan en de andere mensapen een bijzonder groot bewustzijn. Het bewustzijn en het vermogen tot leren groeien bij zoogdieren, omdat er sinds de krokodil een almaar groter wordend geheugen is aangelegd voor zintuiglijke herinneringen, maar vooral ook een almaar toenemend werkgeheugen om nieuwe herinneringen te maken en deze in het referentiegeheugen op te slaan. Dit is mogelijk gemaakt door een almaar groter wordende neocortex, terwijl de oerhersenen nagenoeg onveranderd blijven sinds deze bij de lamprei zich ontwikkeld hebben. Zo effectief is de evolutie. Het bewustzijnsysteem stoelt hierop dat nieuwe, zintuiglijke indrukken in het werkgeheugen worden verwerkt. Hierbij worden alle bijbehorende herinneringen of "plaatjes" vanuit het referentiegeheugen en vanuit het zintuiglijke geheugen opgehaald. Deze worden gebruikt voor de verwerking van de nieuwe indrukken. De verwerking kan langere tijd duren in de vorm van blijvende zenuwsignalen in de hersenen, zolang als de stroom van binnenkomende prikkels blijft doorgaan. Het zijn deze almaar doorgaande neurale patronen die ieder voor zich tijd kosten. Maar samen geven ze een gevoel

van continuïteit, waarop het bewustzijn is gebaseerd. Het resultaat hiervan zijn nieuwe plaatjes, die ook in het referentiegeheugen worden bewaard, en die voor volgende bewustzijnssessies gebruikt kunnen worden. Nergens werkt dit systeem zo goed als bij de hogere zoogdiersoorten, zoals leeuwen. Alleen de hoogst ontwikkelde zoogdiersoorten, zoals dolfinen, olifanten en mensapen, zijn in staat om zelfstandig plaatjes uit het referentiegeheugen en het zintuiglijk geheugen op te halen, zonder dat daar prikkels voor nodig zijn vanuit het lichaam, of vanuit de omgeving, maar rechtstreeks vanuit de hersenen zelf. Om die dan in het werkgeheugen te verwerken tot nieuwe plaatjes, die op hun beurt kunnen worden opgeslagen.

Nu dan is de hele aarde bewoond, en ook de bewuste zoogdieren bevolken de aarde. De wateren, het land en het luchtruim krioelen van het leven, in alle vormen, groottes, geuren, smaken, aaibaarheden en kleuren, en de aarde is een paradijs. Het is nu veertig miljoen jaar geleden en de mens is nog niet verschenen op aarde.

De mens

Evenwichtskunstenaars

De evolutie stopt niet, zij zet door. Vruchtbomen beginnen zich te ontwikkelen vanaf 40 miljoen jaar geleden en de eerste aapachtigen klimmen meteen daarin. Om de vruchten te kunnen plukken nog voordat deze naar beneden vallen, moeten deze aapachtigen zich specialiseren; om het zwaartepunt zo dicht mogelijk bij de boomstam te kunnen houden, moeten zij het zwaartepunt van hun lichaam naar hun achterpoten verleggen; zij ontwikkelen lange armen om bij de vruchten te kunnen komen en ont-

wikkelen handen met een duim om die vruchten te kunnen plukken en om zich aan de takken te kunnen vasthouden; hun achterpoten stellen hen in staat om over de dikkere takken te lopen; het worden heuse evenwichtskunstenaars. Die dieren selecteren zich, die grotere hersenen hebben om het evenwicht te kunnen bewaren en om hun fijngevoelige vingers te kunnen gebruiken. Het is zeven miljoen jaar geleden wanneer deze aapachtigen als volleerde evenwichtskunstenaars door de takken van de bomen zwieren, vruchten en bladeren etend en veilig levend in groepen van tientallen individuen. Dit alles vindt plaats in Afrika.

De eerste mensachtige

Dan verandert het klimaat in Afrika, het begint droger en kouder te worden. De wouden raken minder dicht bebost, boomsoorten verdwijnen. Door mutaties worden dé dieren bevoordeeld die beter zijn aangepast aan deze zich wijzigende omstandigheden. Het is drie miljoen jaar geleden als de vroegere aapachtige zich tot de eerste mensachtige heeft ontwikkeld. Deze begeeft zich op de gevaarlijke grond om er te lopen, hij heeft geen keus. Hij heeft in de bomen geleerd om zich op zijn achterpoten voort te bewegen, en kan die verworvenheid op de grond erg goed gebruiken. Hij leert aas te eten en stenen te gebruiken en hij ontwikkelt een aantal klanke, meer dan kreten, waarmee hij zijn groepsgenoten kan waarschuwen in geval van gevaar. Hij leert ook steeds beter lopen. De mensachtige heeft een werkelijk bijzonder groot bewustzijn.

De handige, bewerkende mens

Het klimaat wordt almaar kouder. Er groeien almaar minder planten, zodat het nauwelijks nog mogelijk is om de

winter te overleven. Het vlees en vet van gevonden kadavers of van zelf gevangen buit gaan het menu vormen. En omdat hun hersenen al de genen hebben om te groeien, en omdat het nu eenmaal in de aard der hersenen ligt om vetten te kunnen verbranden, en omdat bovendien de leefomstandigheden hen dwingen om meer vetten te eten, groeien de hersenen van de mensachtige. Daarmee groeien ook zijn bewustzijn, zijn vermogen tot leren en tot inschatten. Het is dan 2 miljoen jaar geleden. Dankzij de grotere hersenen leert de steeds handiger wordende mensachtige zichzelf enkele nieuwe dingen aan. Zoals het bewerken van stenen, om er werktuigen van te maken, nuttig voor de jacht. Deze stenen werktuigen worden steeds verder verfijnd door de bewerkende mens, die intussen erg groot is geworden. Hij leert jagen, en eet vlees en vet van de dieren die zich ook op de winter moeten voorbereiden. Emoties vertonen meer nuances. Seks gaat over in genegenheid.

Op dit punt in de geschiedenis vindt er een enorme vulkaanuitbarsting plaats in het leefgebied van deze mensachtigen, de Kilimanjaro ontstaat. Het is dan één miljoen jaar geleden. Van schrik verlaten enkele mensachtigen Afrika en komen in Azië en Europa. In Europa ontwikkelen zij zich in de loop van 800.000 jaren tot Neanderthalers, die er maar bekaaid vanaf komen met hun beperkt vermogen tot spreken. Maar ook dié mensachtige die één miljoen jaar geleden in Afrika achterblijft, ontwikkelt zich verder. Hij ontwikkelt zich tot mens. Het is dan 200.000 jaar geleden.

Wetend met woorden

Dankzij de grotere hersenen, met een toegenomen werkgeheugen, en een

toegenomen referentiegeheugen, en een formidabel zintuiglijk geheugen, slaagt de vroege mens erin om meer associaties te maken dan enig wezen ooit voor hem. De mens leert. Dan, het is dan 200.000 jaar geleden, flikkert er, héél even, één vonkje in het hoofd van één van hen. Het valt niet op, niemand heeft het in de gaten. Het gebeurt op het moment dat deze mens een steen in zijn hand neemt, zoals zijn voorouders hadden geleerd om een vrucht te pakken om die te plukken; hij neemt de steen in zijn hand en kijkt er naar; hij kan er naar kijken omdat hij de steen vóór zich kan vasthouden; en dan verbaast hij zich, hij realiseert zich op dat moment dat hij een steen vasthoudt en tegelijk klinkt een klank in zijn hoofd; hij koppelt voor het eerst in de evolutie een klank aan het voorwerp dat hij in zijn hand heeft en waar hij zelf verbaasd naar zit te kijken. Dit is het moment dat een vonkje spat. Het vonkje is het zaadje van de boom der kennis, het zaadje wordt geplant in het hoofd. En het vonkje koppelt in het hoofd van die ene mens voor het eerst een voorwerp aan een klank, maar de koppeling verdwijnt ook weer meteen. Later vonkt het nog een keer, en dan weer. In de loop van ruim honderdduizend jaar leert de mens steeds beter klanken te koppelen aan voorwerpen en handelingen, aan bomen, aan dieren. Zijn bewustzijn neemt toe. Hij wordt almaar wetender, hij wordt wetend. Het koppelingssysteem is nog verre van perfect en de klankenschat is nog klein, maar de mens heeft al een werkend woordsysteem, waarin klanken in onderling verband worden gebruikt om handelingen en dingen verfijnder te verwerken in zijn hoofd. Een soort van primitieve taal ontstaat. Dit dan is de eerste aanzet tot de mensheid.

Exodus

Maar de plaats waar de wetende mens leeft, oostelijk Afrika, wordt nog steeds kouder en droger, en steeds minder voedsel kan hij vinden. Velen sterven, enkelen slechts overleven. Zij zijn nog slechts duizend in getal. Op zoek naar voedsel ontdekt een kind dat er aan het strand eetbare schelpdieren te vinden zijn, enkelen gaan met hem mee. En zo gaat een klein groepje wetende mensen over het strand verder en verder, al struinend van mossel naar mossel. Zij kijken niet om zich heen, maar zoeken naar schelpen, zij zoeken naar mosselen en komen daarbij op plaatsen die zij niet zien. Zo nu vindt de grote exodus plaats vanuit Afrika, naar de rest van de wereld, over het strand. Hap voor hap, stap voor stap en zonder enig idee waar ze zich bevinden. Zo komen zij in Arabië. Zij nemen hun bagage aan culturele verworvenheden mee, zoals de technologie om stenen werktuigen te maken. Maar vooral nemen zij elkaar mee, met hun woorden in hun hoofden, waar het vonkte, waar het knetterde van de vonken om die woorden te gebruiken als hendel om eenvoudige gedachten in gang te zetten. En telkens wanneer zij enkele kilometers hebben afgelegd, vinden zij daar voldoende eten om niet meteen verder te gaan. Er is daar voldoende voedsel om zich te kunnen vermenigvuldigen. De groep zelf blijft waar die zit, maar de volgende generatie trekt telkens verder en verder over de stranden, langs de oevers van rivieren en over open vlakten. Op deze wijze bevolken zij de Aarde. Dit zijn dan de wegen waarlangs de mens vanuit Oostelijk Afrika trekken: Eerst trekken zij naar het oosten, over de stranden van het Arabisch schiereiland, tot zij bij de ingang van de Perzische Golf aankomen. Het is 80.000

jaar geleden. Vandaar trekken zij in twee richtingen verder.

De eerste richting is verder naar het oosten, over de stranden van India naar wat nu Indonesië is; de huidige eilanden zijn de toppen van wat toen bergen waren in een grote vlakte, die Sundaland wordt genoemd, 75.000 jaar geleden, toen het zeeniveau lager was dan in onze dagen. In deze streken wonen nu nóg de Jarawa-, Onge- en Semangvolken, die stammen uit die tijd. Vanuit Sundaland trekken mensen langs de kusten naar het noorden tot in China, zij trekken ook naar het zuiden, tot in Australië, waar zij 70.000 jaar geleden aankomen en waar nu nog de Aboriginals leven, stammende uit die tijd.

De tweede richting vanuit de ingang van de Perzische Golf is naar het noorden. Zij volgen de rivieren en gaan, vanwege het moeilijker terrein, niet zo snel als zij die naar het oosten trekken. Zij die langs de kust van de Perzische Golf en vervolgens langs de rivieren de Eufraat en de Tigris reizen, komen uit in de Levant en in Europa. Daar komen zij 42.000 jaar geleden aan. Maar zij die langs de rivier de Indus gaan komen uit in de grote open vlakten van Centraal-Azië. Dit is 30.000 jaar geleden. Van daaruit en van de oostkust van Azië trekken er mensen naar Beringia, de in die tijden zeer brede en vruchtbare landbrug naar Noord-Amerika. Het is dan 25.000 jaar geleden. Via deze landbrug trekken de mensen Amerika in. Sommigen trekken naar het oosten over een vlakte ten noorden van de bergen en ten zuiden van het ijs, tot zij aan de oostkust komen. Het is 17.000 jaar geleden, als zij zich daar vestigen. Anderen trekken langs de westkusten helemaal tot in het zuiden. Het is 12.500 jaar geleden wanneer zij daar aankomen. En daarmee leven er mensen in de hele wereld, behalve

in Antarctica, want er is geen landbrug om naar dit stuk land te gaan. Alle mensen leven in kleine groepen van enkele tientallen individuen, zij leven allen in stamverband. Zij leven van het verzamelen van voedsel en het jagen op dieren, alle mensen zijn jagers-verzamelaars. Er zijn nog niet veel mensen, de aarde is een paradijs.

De ontmoeting met Neanderthalers, De Verlichting

Die mensen die 42.000 jaar geleden in de Levant en Europa aankomen, ontmoeten daar Neanderthalers. De Neanderthalers vinden deze mensen maar klein en lichtgebouwd, maar ook snel. Ze maken vele, vreemde, onbegrijpelijke klanken. De nieuwkomers op hun beurt vinden de Neanderthalers reusachtig groot en sterk als Titanen; maar zij vinden hen ook lomp, en langzaam, en onbeholpen brabbelaars, hoewel het wel wezens zijn met wie ze terdege rekening moeten houden. Soms worden toenaderingspogingen gedaan, en vinden uitwisselingen van individuen plaats, ook geslachtsverkeer vindt plaats, maar vaak lopen ontmoetingen uit op strijd. Dan gebeurt het dat een groepje Neanderthalers een kind steelt van achtergebleven mensen, terwijl de mensenmannen op jacht zijn. Daarop gaan de mensenmannen achter de Neanderthalers aan, en bespieden hen van een afstand. Tot hun grote ontsteltenis ontdekken zij dat hun kind is gedood en opgegeten. Daarop ontsteken de mensen in grote woede, de emoties lopen hoog op. Zij strijden met de Neanderthalers, geduchte tegenstanders. Het is in een tijd dat ook de aarde zelf zich niet ongeroerd laat. Vulkanen barsten uit, de Monte Somma, voorloper van de Ve-

suvius, ontstaat en de aarde beeft vaak en langdurig. Onder deze spannende omstandigheden voltrekt zich de strijd tussen de Titanen en de mens. En het is tijdens deze strijd dat bij één van de mensen, de aanvoerder onder hen, een vonkje flitst in zijn hoofd, zo'n zelfde vonkje als het allereerste vonkje van 200.000 jaren geleden. Maar nu vat het vonkje vlam. En de vlam geeft hem het licht, het is De Verlichting van de Mensheid. Want plots realiseert de aanvoerder wat de vrouwen altijd doen: prátén. Deze aanvoerder, deze eerste verlichte mens, beseft dat het vooral het gebruik van woorden is dat hen onderscheidt van de Neanderthalers. De eerste besef-fende mens zet zijn medemensen met woorden aan tot grotere moed. De Neanderthalers hebben geen weerwoord. De mens dringt de Neanderthaler terug tot in diens grotten, de Tartaros, en sluit hen daar op. De eerste mens wordt Zeus genoemd, en ook wel Jahweh, Phoroneus of God.

Het besef van woorden, de boom der kennis

Nu de Neanderthalers overwonnen zijn, en de ogen van de eerste besef-fende mens zich openen, ziet hij plots het onderscheid tussen licht en donker. Het licht noemt hij dag en de duisternis noemt hij nacht. Het wordt avond en het wordt ochtend. Dit is de eerste dag. En de eerste beseffende mens ziet het onderscheid tussen de Aarde met het water en het uitspansel daarboven. Het uitspansel noemt hij hemel. Het wordt avond en het wordt ochtend, dit is dan de tweede dag. En de eerste beseffende mens ziet het onderscheid tussen water en aarde. Het water noemt hij zee en de aarde noemt hij land. De eer-

ste beseffende mens ziet dat het goed gaat. Ook geeft hij de groene planten een naam. Het wordt weer avond en het wordt weer ochtend, dit is de derde dag. En aan de hemel zijn er lichtende schijven. De kleine schijf noemt hij maan, om over de nacht te waken. De grote schijf noemt hij zon, om over de dag te heersen. Ook benoemt hij de sterren. Het wordt avond en het wordt ochtend, dit is de vierde dag. Dan geeft de eerste beseffende mens alle in het water krievende dieren en alle gevleugelde dieren in de lucht een naam, soort na soort. Het wordt avond en het wordt ochtend, dit is de vijfde dag. Ook alle dieren op het land, of ze nu kruipen of lopen of springen, krijgen een naam. De eerste beseffende mens geeft ook zichzelf een naam. En hij realiseert zich, tot zijn grote schrik, dat het via geslachtsverkeer is, met behulp van zijn stevige rib, dat er kinderen worden geboren. Vanaf nu is geslachtsverkeer beladen, schamen man en vrouw zich voor elkaar, behalve diegenen bij wie genegenheid tot liefde wordt. Dan zegt hij tegen hen, leden van zijn eigen stam: "Verspreidt onze woorden aan iedereen die het bevatten kan, en maak er gebruik van om de wereld te onderwerpen." Dit nu is de kennis waar de eerste beseffende mens van spreekt. En hij heeft er een bijzonder goed gevoel bij. Het wordt avond en het wordt ochtend, dit is de zesde dag. Dan ziet de eerste beseffende mens dat hij klaar is en legt zich te rusten. Zo snel voeden de mensen zich met de vruchten van de boom der kennis, zo snel vestigt zich het woordbewustzijn bij de mensen in hun hoofden dat het lijkt alsof het allemaal in één week is geschied. De mens is zich er van bewust dat hij kan praten, hij kijkt naar zichzelf, hij ziet zichzelf en is zelfbewust. De mensen kijken als met nieuwe ogen en horen als met nieuwe

oren, zij geven elkaar vanaf nu eigennamen en praten voor het eerst over elkaar, ook over mensen die niet aanwezig zijn! Dit is wat er gebeurt 42.000 jaar geleden. Aldus veroorzaakt De Verlichting een explosie aan cultuur in de vorm van grotschilderingen, beeldjes en verhalen. De boom der kennis wast, maar het paradisijs is ebbende.

De mensen van de generaties na het moment van De Verlichting praten over hun voorouder Zeus en vereren hem. Niet alleen vereren zij hem in vooroudervereringrituelen, maar zij kennen hem ook bovenmenselijke eigenschappen toe. Dit is slechts mogelijk doordat de mensen onderling woorden kunnen gebruiken, waarbij woorden klanken zijn die gekoppeld zijn aan objecten, personen, handelingen en abstracte, niet-bestaande zaken; de hersenen maken geen onderscheid tussen werkelijke zaken en ingebeelde zaken.

Het eerste volk

Opkomst van het eerste volk

In Zuidoost-Azië (of is het op een andere plaats?), in een vlakte die nu de Java Zee vormt maar die tijdens de ijstijd van 20.000 tot 11.500 jaar geleden droog lag omdat het zeeniveau 50 meter lager was dan in onze dagen, leven mensen die de landbouw uitvinden. Hierdoor is het niet meer noodzakelijk om continu te jagen en voedsel te verzamelen in stamverband, maar kunnen mensen meer tijd met elkaar door brengen en met elkaar praten. Gedurende een periode van niet minder dan duizend jaar, vanaf 12.500 tot 11.500 jaar geleden, is het heerlijke, tropische klimaat stabiel en het leven in de groeizame, weelderige vlakte is leven in de tuin van Eden. Het aantal mensen neemt ongekend toe, stamverbanden